

MINISTERSTWO SPORTU I TURYSTYKI
DEPARTAMENT TURYSTYKI

RACHUNEK SATELITARNY TURYSTYKI DLA POLSKI

2008

wersja uproszczona

INSTYTUT TURYSTYKI
WARSZAWA 2010

Redaktor naukowy:
prof. dr hab. Ewa Dziędzic

Autorzy tekstu:
prof. dr hab. Ewa Dziędzic
dr hab. Magdalena Kachniewska
dr Krzysztof Łopaciński
dr Teresa Skalska

Praca wykonana na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki

Instytut Turystyki sp. z o.o.
ul. Grochowska 341 lok. 265
03 – 822 Warszawa
tel. +48 22 8446347
e-mail: it@intur.com.pl
www.intur.com.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	5
Objaśnienia znaków umownych	5
Wstęp	6
1. UWAGI METODOLOGICZNE	7
1.1. Cele i zawartość opracowania	7
1.2. Zasady dokonywania oszacowań i źródła informacji	8
1.2.1. Spożycie turystyczne, produkcja globalna i wartość dodana	8
1.2.2. Pracujący	10
1.2.3. Akumulacja	11
2. SPOŻYCIE TURYSTYCZNE	12
2.1. Charakterystyka spożycia turystycznego w 2008 roku	12
3. TURYSTYCZNA PRODUKCJA GLOBALNA, WARTOŚĆ DODANA I UDZIAŁ TURYSTYKI W PKB	18
3.1. Charakterystyka produkcji globalnej, podaży i wartości dodanej w 2008 roku	18
3.2. Wkład turystyki w tworzenie PKB w 2008 roku	20
4. PRACUJĄCY W TURYSTYCE	22
5. NAKŁADY INWESTYCYJNE W CHARAKTERYSTYCZNYCH RODZAJACH DZIAŁALNOŚCI TURYSTYCZNEJ W 2008 ROKU	27
5.1. Nakłady inwestycyjne	27
5.2. Wartość brutto środków trwałych w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008 roku	30
6. UWAGI KOŃCOWE	31
TABLICE	32
ZAŁĄCZNIK	39

Spis tablic

Tablica 5.1.	Hotele i budynki zakwaterowania turystycznego oddane do użytku w latach 2007-2008	28
Tablica 5.2.	Oszacowania wybranych wielkości dla domów letniskowych i domków wakacyjnych oraz rezydencji wiejskich w latach 2003-2008	29
Tablica I.	Krajowe spożycie turystyczne ogółem, wersja netto, ceny nabywcy bieżące (tys. PLN)	33
Tablica Ia	Spożycie turystyczne z tytułu turystyki wyjazdowej mieszkańców Polski, wersja netto, ceny bieżące (tys. PLN)	34
Tablica II.	Pierwszorzędna produkcja globalna charakterystycznych turystycznych rodzajów działalności według sekcji, ceny bieżące bazowe (tys. PLN)	34
Tablica III.	Turystyczna wartość dodana w 2008 r., ceny bieżące bazowe (tys. PLN); szacunki	35
Tablica IV.	Pracujący ¹ w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej stan na 31. 12. 2008 r. (wszystkie jednostki)	36
Tablica V.	Nakłady inwestycyjne na środki trwałe w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008 roku, ceny bieżące	37
Tablica Va.	Wartość netto środków trwałych w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008, ceny bieżące,	38

Spis wykresów

Wykres 2.1.	Struktura spożycia turystycznego w 2008 roku według grup konsumentów	12
Wykres 2.2.	Spożycie turystyczne nierezydentów w 2008 roku według produktów	13
Wykres 2.3.	Spożycie turystyczne rezydentów w 2008 roku według produktów	15
Wykres 2.4.	Spożycie produktów turystycznych w 2008 roku według rodzajów podróży	16
Wykres 2.5.	Spożycie z tytułu turystyki wyjazdowej rezydentów w 2008 roku według produktów	17
Wykres 3.1.	Tempo wzrostu produkcji globalnej w latach 2006-2008, ceny bieżące	19
Wykres 3.2.	Turystyczna wartość dodana w 2008 roku według rodzajów działalności	20
Wykres 3.3.	Struktura turystycznego PKB w 2008 roku	21
Wykres 4.1.	Pracujący w turystyce w 2008 roku (wszystkie jednostki)	23
Wykres 4.2.	Samozatrudnieni w turystyce w 2008 roku (wszystkie jednostki)	24
Wykres 4.3.	Pracujący w turystyce w 2006 roku według płci (wszystkie jednostki)	25
Wykres 4.4.	Samozatrudnieni w turystyce w 2008 roku według płci (wszystkie jednostki)	26
Wykres 5.1.	Udział wybranych grup działalności w nakładach inwestycyjnych charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej w 2009 roku	28
Wykres 5.2.	Domy letniskowe i domki wakacyjne oraz rezydencje wiejskie*	29
Wykres 5.3.	Udział wybranych grup działalności w wartości brutto środków trwałych charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej w 2008 roku	30

Wykaz skrótów

CPT	– charakterystyczne produkty turystyczne
CRDT	– charakterystyczne rodzaje działalności turystycznej
ESA 1995	– Europejski System Rachunków Narodowych
FTE	– ekwiwalent pełnego czasu pracy
MF	– Ministerstwo Finansów
MFW	– Międzynarodowy Fundusz Walutowy
NACE Rev. 1	– Europejska Klasyfikacja Działalności
OECD	– Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej
PKD	– Polska Klasyfikacja Działalności
PKWiU	– Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług
RDZT	– rodzaje działalności związane z turystyką
RMF	– Recommended Methodological Framework (Zalecana Metodologia RST)
RST	– rachunek satelitarny turystyki
SNA	– system rachunków narodowych (SNA 93 – wersja metodologii rachunków narodowych z 1993 r.)
TWD	– turystyczna wartość dodana
UNWTO (OMT)	– Światowa Organizacja Turystyki
WTTC	– Światowa Rada Podróży i Turystyki

Objaśnienia znaków umownych

(-)	– zjawisko nie wystąpiło
(0)	– zjawisko istniało w wielkości mniejszej niż 0,5
(.)	– zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych
(x)	– wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe

Wstęp

Ze względu na złożony charakter gospodarki turystycznej, ocena efektów ekonomicznych turystyki wymaga wykorzystania różnorodnych źródeł informacji statystycznej i zastosowania odpowiednich narzędzi. Podstawy metodologiczne sporządzania tego typu zestawień zawiera *Recommended Methodological Framework* (RMF)¹, której polska adaptacja została wykorzystana do sporządzenia Rachunku Satelitarnego Turystyki dla Polski za lata 2000-2002 i 2005. Metodologia ta jest bardzo rozbudowana, jeśli chodzi o zakres analiz, i w konsekwencji wymaga korzystania ze szczegółowych danych opracowanych w ramach rachunków narodowych. Ponieważ potrzebne dane dostępne są dopiero po około trzech latach od roku referencyjnego wyniki RST uzyskuje się ze znacznym opóźnieniem. W celu uzyskania bardziej aktualnych wyników opracowano metodologię uproszczonego RST, która opiera się częściowo na projekcji wyników uzyskanych w ramach pełnego RST, a częściowo na badaniach spożycia turystycznego w roku referencyjnym. Metodologia ta została wykorzystana do oszacowania wyników ekonomicznych turystyki w latach 2003-2005 oraz 2006 i zastosowano ją również w niniejszym opracowaniu, jednak w porównaniu z poprzednimi zostało ono wzbogacone o informacje dotyczące wielkości spożycia turystycznego związanego z wyjazdami Polaków za granicę.

Opracowanie składa się z sześciu rozdziałów: pierwszy i ostatni zawierają uwagi metodologiczne, pozostałe zaś – prezentację i opis uzyskanych oszacowań. W końcowej części opracowania zamieszczono zestaw tablic i załączniki.

Uproszczona wersja RST została przygotowana przez zespół pracowników Instytutu Turystyki i SGH w składzie:

- prof. dr hab. Ewa Dziedzic – kierownictwo naukowe i koordynacja całości prac, wartość dodana i turystyczny PKB,
- dr hab. Magdalena Kachniewska – pracujący w turystyce, łącznie z modułem zatrudnienia,
- dr Krzysztof Łopaciński – zagadnienia nakładów inwestycyjnych i środków trwałych,
- dr Teresa Skalska – spożycie turystyczne.

Podjęcie prac nad rachunkiem było możliwe dzięki środkom finansowym i zaangażowaniu Departamentu Turystyki w Ministerstwie Sportu i Turystyki.

¹ *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework*. [Rachunek Satelitarny Turystyki: Zalecana Metodologia]. WTO, UE, OECD, UN 2001 oraz TSA:RMF 2008.

1. UWAGI METODOLOGICZNE

1.1. Cele i zawartość opracowania

Podstawowym celem opracowania jest przeprowadzenie obliczeń umożliwiających oszacowanie wkładu turystyki w gospodarkę narodową w sposób bardziej zaktualizowany i mniej kosztowny niż pełna wersja RST. Zgodnie z powyższym założeniem, opracowanie zawiera opis metodologii oraz oszacowania następujących wielkości:

- spożycia turystycznego według produktów w podziale na rezydentów i nierezydentów oraz spożycia pośredniego w cenach bieżących nabywcy;
- zmodyfikowanych współczynników turystycznej wartości dodanej;
- turystycznej wartości dodanej i tzw. turystycznego PKB w cenach bieżących;
- zatrudnienia i jego struktury w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej (CRDT);
- nakładów na środki trwałe w CRDT w cenach bieżących nabywcy.

Zgodnie z podstawowymi założeniami metodologii RST przedstawionej w RMF, przy ocenie efektów ekonomicznych turystyki uwzględniono tylko efekty bezpośrednie, tj. wynikające z wydatków konsumpcyjnych poniesionych przez odwiedzających lub na ich rzecz w związku z podróżą turystyczną. Zakres podmiotowy i przedmiotowy opracowania jest zasadniczo zgodny z zakresem RST. Oznacza to, że uwzględniono w nim wszystkie grupy podmiotów uczestniczących w spożyciu turystycznym, tj. odwiedzających zagranicznych i krajowych, spośród których wyodrębniono uczestników podróży służbowych oraz spożycie organizacji wspierających gospodarstwa domowe. Podobnie jak RST za 2002 i 2005 rok, oszacowanie obejmuje wszystkie rodzaje podróży turystycznych, czyli podróże jednodniowe oraz połączone z noclegiem. W odniesieniu do rodzajów działalności gospodarczej i produktów, w uproszczonej wersji rachunku uwzględniono wszystkie rodzaje działalności wyszczególnione jako turystyczne (charakterystyczne lub związane z turystyką), które znalazły się w RST za 2005 rok². Usunięto z opracowania jedynie te pozycje, dla których w 2005 roku nie stwierdzono spożycia turystycznego lub oszacowano je na bardzo niskim poziomie. Dotyczy to: wynajmu samochodów osobowych oraz obsługi nieruchomości i ich wynajmu w zakresie tzw. „drugich domów”, a także produktów stanowiących pierwszorzędą

² Spis turystycznych rodzajów działalności i produktów dla RST za 2005 r. zamieszczono w załączniku.

produkcję tych rodzajów działalności. W rezultacie w oszacowaniach uwzględniono rodzaje działalności należące do czterech sekcji: H, I, O i G.

1.2. Zasady dokonywania oszacowań i źródła informacji

Podstawą dokonania oszacowań efektów ekonomicznych turystyki w 2008 roku były założenia metodologiczne zamieszczone w końcowej części raportu z wyników RST za 2002 rok³ oraz wyniki pełnego RST za 2005 r. W wersji uproszczonej RST podstawę szacowania ekonomicznych efektów turystyki stanowią następujące parametry:

- 1) udział poszczególnych turystycznych rodzajów działalności w produkcji globalnej sekcji, do których zostały zaklasyfikowane,
- 2) udział poszczególnych turystycznych rodzajów działalności w tworzeniu wartości dodanej w sekcjach, do których zostały zaklasyfikowane,
- 3) udział produkcji pierwszorzędnej i podatków od produktów netto w całkowitej podaży produktów turystycznych,
- 4) struktura wydatków na poszczególne produkty turystyczne w ramach wydatków turystycznych mieszkańców Polski.

Niestabilność wartości tych parametrów w poszczególnych latach, dla których opracowano pełny RST oraz brak wyraźnych tendencji w połączeniu z krótką serią danych (tylko cztery lata) sprawiają, że trudno zastosować procedury statystyczne umożliwiające projekcję ich poziomu w kolejnych latach. W związku z tym postanowiono przyjąć, że w 2008 wymienione wyżej parametry nie uległy zasadniczej zmianie w stosunku do 2005 roku. Podobne założenie przyjęto także przy opracowywaniu uproszczonych RST dla lat 2003-2005, dla których rokiem bazowym był 2002. Wielkość i struktura spożycia turystycznego została skorygowana na podstawie zaobserwowanych w 2008 roku zmian w spożyciu turystycznym. Oznacza to, że spośród dwóch współczynników, które mają podstawowe znaczenie dla oceny wyników ekonomicznych turystyki: *współczynnika specjalizacji produkcji* i *współczynnika spożycia turystycznego*, ten pierwszy pozostał bez zmian w porównaniu z 2005 rokiem, a drugi został odpowiednio skorygowany w górę lub w dół. W rezultacie będący ich iloczynem *współczynnik turystycznej wartości dodanej (TWD)* różni się od obliczonego dla 2005 roku.

1.2.1. Spożycie turystyczne, produkcja globalna i wartość dodana

Oszacowanie wielkości **spożycia rezydentów (mieszkańców) terytorium ekonomicznego Polski** oparto na następujących źródłach informacji:

- badaniu modułowym uczestnictwa w turystyce mieszkańców Polski w 2005 roku, przeprowadzonym przez GUS oraz częściowo wynikach takiego badania z 2009 roku;

³ *Rachunek satelitarny turystyki dla Polski 2002*, Warszawa 2006, s. 71-76.

- badaniu budżetów gospodarstw domowych w latach 2006 i 2008 w ujęciu kwartalnym w zakresie niektórych wydatków związanych z uprawianiem turystyki i ich dynamiki, przeprowadzonym przez GUS;
- badaniu Instytutu Turystyki z 2008 roku dotyczącym uczestnictwa w turystyce i wydatków na turystykę wyjazdową mieszkańców Polski;
- danych dotyczących wydatków na podróże służbowe w 2007 oszacowanych przez GUS na potrzeby rachunków narodowych, skorygowanych w oparciu o wyniki wymienionego wyżej badania Instytutu Turystyki.

Popyt turystyczny **nierezydentów** oszacowano wykorzystując dwa źródła informacji:

- badania ankietowe odnoszące się do przyjazdów i wydatków nierezydentów (turystów i odwiedzających jednodniowych), przeprowadzone w 2008 roku przez Instytut Turystyki na granicach;
- dane Narodowego Banku Polskiego, zestawione w bilansie płatniczym na bazie transakcji w pozycji „podróże” i „transport”, chociaż publikowany bilans płatniczy na bazie transakcji nie pozwala na dokładne obliczenie wartości usług transportu międzynarodowego w zakresie przewozów pasażerskich.⁴

Przy szacowaniu popytu rezydentów wykorzystano charakterystykę podróży z badania modułowego, wielkość zaś wydatków na poszczególne produkty skorygowano na podstawie zmian zaobserwowanych w wydatkach gospodarstw domowych i wydatkach przedsiębiorstw na podróże służbowe. Jeśli chodzi o gospodarstwa domowe wydatki na imprezy turystyczne, to ich wielkość oszacowano na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych w 2008 r., dla oszacowania wydatków na pasażerskie przewozy lotnicze wykorzystano dynamikę zmian zaobserwowaną w ciągu całego roku, w odniesieniu zaś do pozostałych produktów – dynamikę zmian zaobserwowaną w III kwartale, okresie największego nasilenia ruchu turystycznego w Polsce. W zakresie lotniczych przewozów pasażerskich wykorzystano także dane opublikowane przez Urząd Lotnictwa Cywilnego, dotyczące liczby pasażerów obsługiwanych w polskich portach lotniczych, przewozów dokonanych przez polskich przewoźników oraz opłat lotniskowych.

W zakresie produkcji globalnej, wartości dodanej oraz podaży produktów turystycznych podstawą oszacowań były wielkości tych zmiennych w 2008 roku dla sekcji H, I, O i G, opublikowane przez GUS jako wyniki rachunków narodowych według sektorów instytucjonalnych⁵. Oszacowania dotyczące kwoty podatków pośrednich netto oparto na danych z ra-

⁴ Szczegółowe informacje na temat metodologii szacowania popytu turystycznego nierezydentów zawarte zostały w edycji RST za 2002 rok.

⁵ Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych 2000-2007, www.stat.gov.pl, data publikacji 21.07.2009, skorygowany w przypadku wyników sekcji H w oparciu o dane zamieszczone w rachunku podaży i wykorzystania wyrobów i usług za 2005 rok: *Rachunek podaży i wykorzystania wyrobów i usług w 2005 r.*, Informacje i Opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa 2009.

chunku podaży i wykorzystania wyrobów i usług w 2005 r.⁶ W odniesieniu do niektórych danych dokonano utajnienia informacji dla transportu kolejowego i lotniczego.

1.2.2. Pracujący

Podobnie jak we wcześniejszych wersjach RST, uwzględnione w rachunku informacje dotyczące pracujących odnoszą się tylko do charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej. Dane za 2008 rok dotyczące pracujących, zatrudnionych oraz właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin (samozatrudnionych)⁷, opracowane zostały na podstawie danych pochodzących z formularza Z-06 według stanu z 31 grudnia 2008 roku. Prezentowane dane obejmują podmioty gospodarki bez względu na charakter własności (sektor publiczny i prywatny), ale ograniczają się do podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób (badanie pełne). Ze względu na brak pełnych danych z przedsiębiorstw liczących do 9 osób (tzw. mikroprzedsiębiorstw), w uproszonym RST wykorzystano dane pochodzące z badania reprezentatywnego na formularzu SP-3. We wszystkich tablicach utajnione zostały dane o transporcie lotniczym ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.

Ze względu na rozwiązania stosowane w polskiej statystyce zatrudnienia, niemożliwe jest wyrażenie wielkości zatrudnienia liczbą miejsc pracy, tzn. faktyczną liczbą zatrudnionych. Metodologia statystyczna przyjęta w Polsce umożliwia jedynie określenie przeciętnej liczby pracujących, przy czym dane dotyczące przeciętnej liczby właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin stanowią przeciętną stanu z końca 2008 r., a dane dotyczące liczby zatrudnionych stanowią ekwiwalent pełnego wymiaru czasu pracy (ang. *Full-time Equivalent* – FTE). Oznacza to, że w Polsce przeciętny poziom zatrudnienia w osobach fizycznych podawany jest zawsze w przeliczeniu na pełne etaty (bierze się pod uwagę osoby pełnozatrudnione oraz niepełnozatrudnione w przeliczeniu na pełnozatrudnionych). Dane dotyczące pracujących podano przyjmując zasadę jednorazowego ujmowania osób w głównym miejscu pracy, co pozwala uniknąć sytuacji, w której jedna osoba byłaby liczona kilkakrotnie. Przy szacowaniu liczby pracujących w turystyce uwzględniono informację na temat wielkości *współczynnika turystycznej wartości dodanej*, który pozwala określić, jaka wielkość zatrudnienia w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej jest faktycznie wynikiem rozwoju ruchu turystycznego w Polsce, bez uwzględniania obsługi innych grup nabywców wykorzystujących ten sam rodzaj produktów (np. usługi gastronomiczne).

⁶ *Rachunek podaży....., op. cit.*

Dokładny opis pojęć stosowanych w polskiej statystyce pracujących zawiera *Rachunek satelitarny turystyki dla Polski 2002*, op. cit., s. 44-47.

1.2.3. Akumulacja

Zgodnie z metodologią RST, wartość akumulacji brutto i zasobów kapitałowych brutto obliczana jest dla charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej, co wyklucza włączenie do niej nakładów w branżach określanych jako związane z turystyką. Podobnie jak w pełnej wersji RST, nie zostały również uwzględnione wartości niematerialne i prawne, a w zakresie aktywów nieprodukowanych niefinansowych – grunty i pozostały kapitał tego typu.

Zgodnie z założeniami metodologii uproszczonego RST, analizie poddano inwestycje turystyczne w sekcjach H, I, O i G. W odniesieniu do danych dotyczących nakładów i środków trwałych brutto, nie zastosowano korekty tych wartości za pomocą współczynnika turystycznej wartości dodanej, ponieważ nie miałyby to logicznego uzasadnienia (inwestycje są z zasady niepodzielne i trudno stwierdzić, że np. inwestycją turystyczną było 75% samolotu).

Jeśli chodzi o dane na temat nakładów inwestycyjnych na środki trwałe oraz wartości środków trwałych w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008 roku, to zostały one opracowane w oparciu o dane udostępnione przez GUS. Wartość nakładów inwestycyjnych i wartość środków trwałych w układzie wybranych działów, grup i klas Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2004) charakterystycznych dla działalności turystycznej opracowano na podstawie:

a) sprawozdań:

- SP – roczna ankieta przedsiębiorstwa (cz. III środki trwałe i inwestycje) sporządzana przez podmioty, w których liczba pracujących przekracza 9 osób – zaklasyfikowanych według PKD 2004 do sekcji H, I, K, O,
- F-03 – sprawozdanie o stanie i ruchu środków trwałych oraz o działalności inwestycyjnej sporządzane przez jednostki sektora rządowego i samorządowego zaklasyfikowane do sekcji H, I, O – bez względu na liczbę pracujących,
- SG-01 – statystyka gminy – część 4 – Inwestycje i środki trwałe – sporządzana przez urzędy gmin,
- SP-3 – sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób,

b) danych szacunkowych w zakresie organizacji i stowarzyszeń związanych z kulturą, rekreacją i sportem.

Wszystkie informacje dotyczące wyników osiągniętych przez polską gospodarkę w latach 2006 i 2008 zostały podane w cenach bieżących, a źródłem danych było wydawnictwo „*Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2005-2008*”⁸.

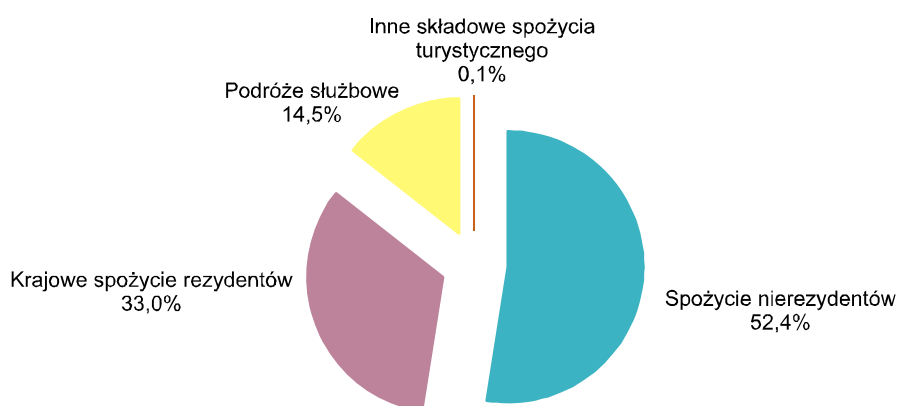
⁸ GUS; WWW. stat.gov.pl; listopad/grudzień 2010.

2. SPOŻYCIE TURYSTYCZNE

2.1. Charakterystyka spożycia turystycznego w 2008 roku

Łączne spożycie turystyczne na terytorium ekonomicznym Polski oszacowano w 2008 roku na poziomie **46 412 484 tys. PLN (tab. I)**, z czego 22 052 487 tys., tj. 47,5%, przypadło na wydatki rezydentów (gospodarstw domowych i poniesione w ramach podróży służbowych). Strukturę spożycia turystycznego według grup nabywców przedstawia wykres 2.1.

Wykres 2.1. Struktura spożycia turystycznego w 2008 roku według grup konsumentów

Podobnie jak poprzednich latach analiza struktury rodzajowej spożycia wskazuje na przewagę wydatków na charakterystyczne produkty turystyczne (50,9%); produkty związane z turystyką i poza do zanotowanego w 2006 roku jest udział usług biur podróży netto (marże, prowizje, usługi przewodnickie itp.): przeznaczono na nie 7,8% wydatków na produkty charakterystyczne.

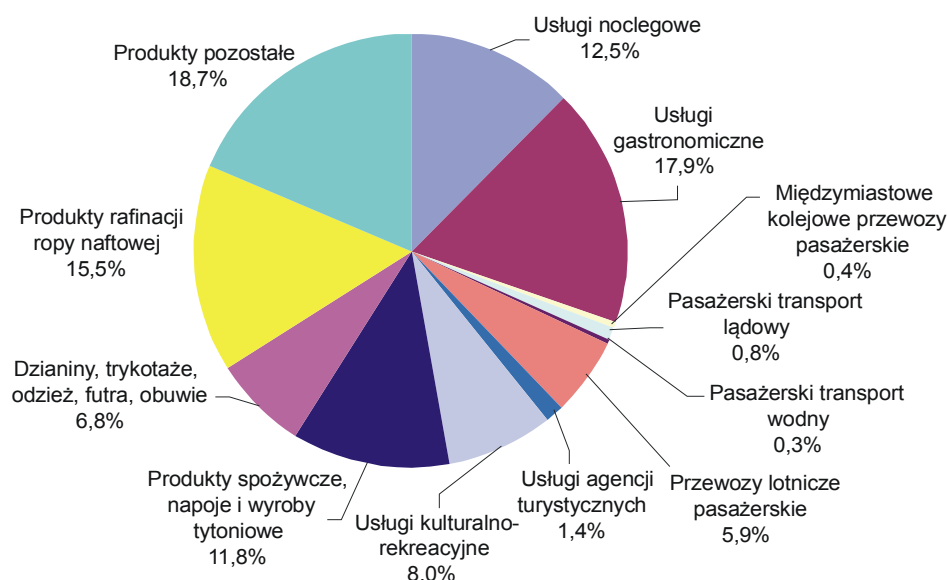
Wśród wydatków na **produkty związane z turystyką** od szeregu lat szczególnie dużą i coraz bardziej znaczącą pozycję stanowią wydatki na paliwo, na które w 2008 roku przeznaczono 9 444 124 tys. PLN, tj. 20,4% spożycia turystycznego ogółem. Nieco większe znaczenie miały także wydatki na zakupy żywności, napojów i wyrobów tytoniowych: przeznaczono na nie 5 740 430 (12,4% spożycia ogółem).

Podobnie jak w poprzednich okresach zarówno zakupy paliw, jak i artykułów spożywczych są w pewnym stopniu substytucyjne wobec usług transportowych i gastronomicznych, a ich skala od wielu lat sugeruje, że znaczna część ruchu turystycznego na terenie Polski ba-

zuje na samodzielnym zaspokajaniu potrzeb związanych z transportem i wyżywieniem w trakcie podróży turystycznych. Biorąc to pod uwagę interesujące jest porównanie struktury spożycia głównych grup nabywców usług turystycznych, tzn. nierezydentów oraz rezydentów.

Łączne **wydatki nierezydentów**, poniesione w 2008 roku na rzecz polskich podmiotów gospodarczych (na terenie Polski i za granicą), oszacowano na poziomie **24 315 772 tys. PLN**. Wartość zakupionych *charakterystycznych produktów turystycznych* to łącznie 11 474 386 tys. PLN (tj. 48,6%), a *związanych z turystyką i pozostałych produktów i usług* – 12 841 386 tys. (51,4%). W 2008 roku udział tej drugiej kategorii był szczególnie duży, co należy wiązać ze znaczącymi wydatkami nierezydentów w związku z zakupami na własne potrzeby, wliczanymi – zgodnie z metodologią RST – do wydatku turystycznego.

Wykres 2.2. Spożycie turystyczne nierezydentów w 2008 roku według produktów

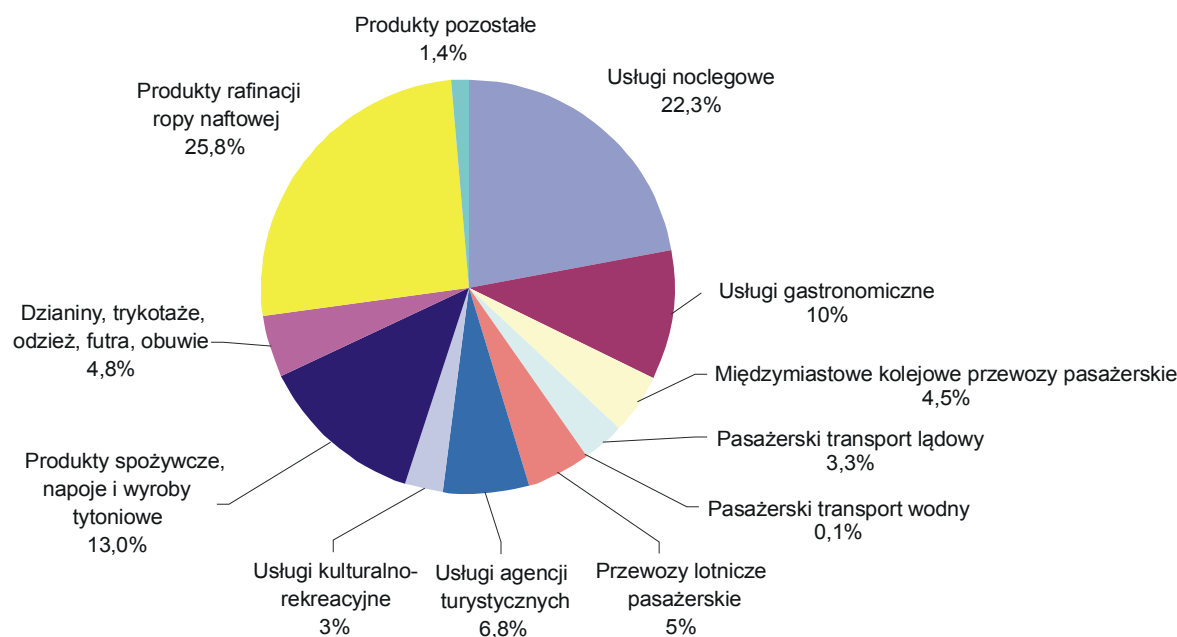
W 2008 roku najważniejszą pozycję spożycia turystycznego nierezydentów stanowiły usługi gastronomiczne (17,9%) i noclegowe (usługi hoteli, kempingów oraz innych miejsc krótkotrwałego zakwaterowania – łącznie 12,5%). Mniejszy niż w 2006 roku był udział wydatków na usługi transportu pasażerskiego świadczone przez polskich przewoźników (wszystkie rodzaje transportu łącznie: 7,3%). Od lat udział ten jest nieduży; oddziałuje na to struktura przyjazdów cudzoziemców do Polski według środków transportu: zdecydowana większość nierezydentów korzysta z własnych samochodów osobowych, co powoduje, że wydatki na zakup paliw, które stanowiły 15,5% łącznego spożycia nierezydentów odwiedzających Polskę, znacznie przewyższają przychody wszystkich polskich przewoźników z tytułu przewozu turystów. Oszacowania dokonane dla 2008 roku wskazują, że w usługach transportowych największy udział miał pasażerski transport lotniczy (80,2%, wobec 77,7% w 2006 roku), a następnie usługi pasażerskiego transportu lądowego (9,2%, mniej niż w poprzednim

badaniu). Zwraca uwagę fakt, że w 2008 roku udział transportu lotniczego nie zmalał, mimo obniżenia znaczenia podróży służbowych oraz spadku cen biletów.

Pozytywnie należy ocenić fakt, że udział wydatków nierezydentów na *usługi rekreacyjne, rozrywkowe, związane ze sportem oraz usługi muzeów* oszacowano na wyższym poziomie niż poprzednio (w 2008 roku stanowiły one łącznie około 8%, w 2006 – 6,7%). Z kolei niepokojące jest to, że *usługi agencji turystycznych*, rozumiane jako marża biur podróży organizujących turystykę przyjazdową do Polski, oszacowano na poziomie niższym niż poprzednio; stanowią one zaledwie 1,4% ogółu wydatków (w 2006 roku 2,5%). Cechą od lat charakteryzującą strukturę wydatków nierezydentów jest duży udział pozycji *pozostałe produkty i usługi nabywane przez odwiedzających* (18,7% w 2008 roku, wobec 20,1% w 2006). Odnosi się to w szczególności do odwiedzających jednodniowych. Znaczenie zakupów dokonywanych przez nierezydentów (poza wyodrębnionymi w RST produktami spożywczymi, odzieżą i obuwem) jest wciąż bardzo istotne; ich atrakcyjność i skala waha się w zależności od sytuacji gospodarczej i poziomu cen rynkowych w Polsce i krajach ościennych. W 2008 roku odnosiło się ono także do przyjazdów ze Słowacji, co należy wiązać z przystąpieniem tego kraju do strefy euro.

Dokonane oszacowania pokazują, że w 2008 roku, podobnie jak w latach poprzednich, w spożyciu turystycznym **rezydentów** podstawowe znaczenie miały wydatki gospodarstw domowych: przypadało na nie 69,5% spożycia turystycznego mieszkańców Polski. Pozostała część (30,5%) związana była z podróżami służbowymi (szczegółową strukturę spożycia turystycznego rezydentów w podziale na rodzaje produktów przedstawia wykres 2.3). W badanym roku w wydatkach rezydentów dominowały charakterystyczne produkty turystyczne (55%), wśród których szczególnie istotną pozycję stanowiły wydatki na usługi noclegowe (40,6%) i transportowe (blisko 23,5% łącznych wydatków na charakterystyczne produkty turystyczne, poniesionych przez rezydentów; warto zauważyć, że kolejny rok z rzędu udział wydatków na transport spada). W 2008 roku w transporcie rezydentów największe znaczenie miały przewozy lotnicze (stanowiły aż 38,7% ogółu wydatków na transport tej grupy konsumentów), następnie kolejowe (35,1%) i lądowe (odpowiednio 25,6% ogółu wydatków na transport rezydentów). Zwraca uwagę fakt zdecydowanego wzrostu znaczenia przewozów kolejowych. Ważną pozycję w strukturze konsumpcji stanowiły również wydatki na usługi gastronomiczne (18,2% charakterystycznych produktów turystycznych). W porównaniu z 2006 rokiem znacząco wzrosło także spożycie *usług organizatorsko-pośredniczych*, choć ze względu na sposób ich ujmowania w RST (pod uwagę brane są tylko marże) znalazło to niewielkie odzwierciedlenie w strukturze spożycia. Strukturę całego spożycia turystycznego rezydentów (tj. łącznie z pozostałymi produktami związanymi z turystyką) ilustruje wykres 2.3.

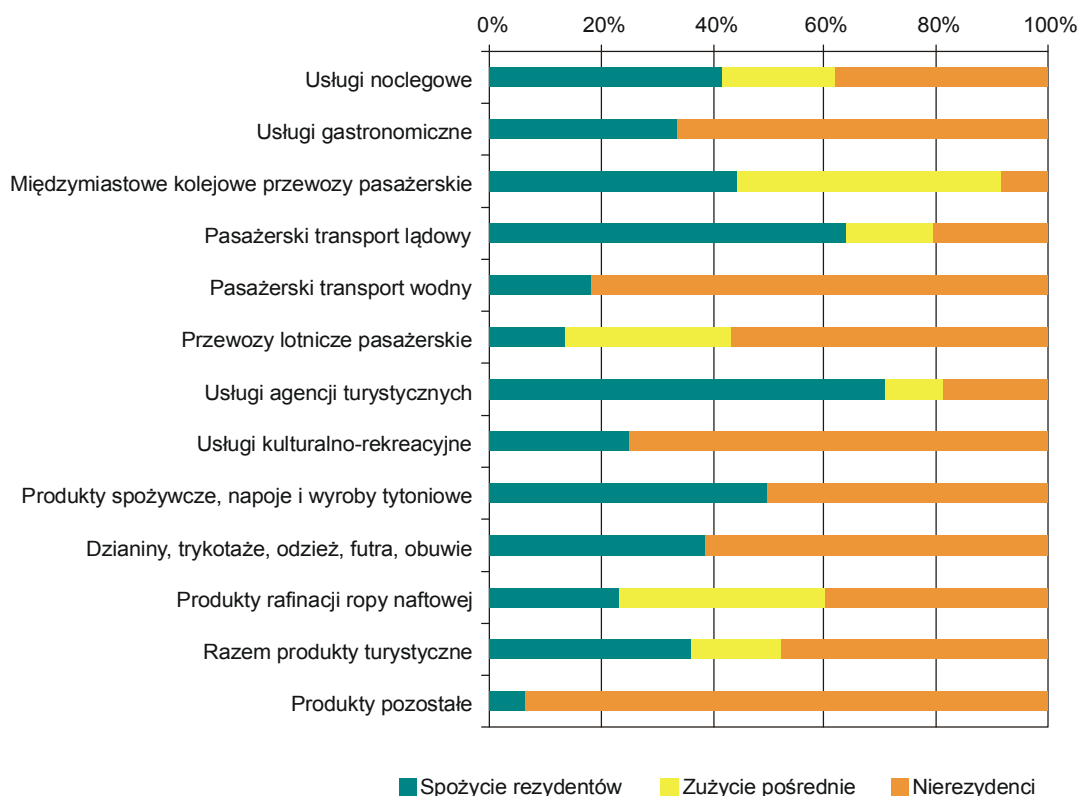
Wykres 2.3. Spożycie turystyczne rezydentów w 2008 roku według produktów

Interesujące jest prześledzenie, które rodzaje podróży wywołują popyt na określone typy produktów. Zestawienie takie w odniesieniu do podróży nierezydentów, gospodarstw domowych rezydentów i podróży służbowych rezydentów zawiera wykres 2.4.

Oszacowania dokonane dla 2008 roku pokazują, że w strukturze spożycia zaszły dość istotne zmiany. Dwa lata wcześniej spożycie usług noclegowych niemal po równo rozkładało się między rezydentów i nierezydentów, z niewielką przewagą tych pierwszych. W 2008 roku udział rezydentów był dominujący i wyniósł 62% (z czego na gospodarstwa domowe przypadało 41,6%, a na uczestników podróży służbowych – 20,4%). Usługi gastronomiczne w dalszym ciągu nabywane są w przeważającej mierze przez nierezydentów (66,4%), a w jednej trzeciej przez gospodarstwa domowe rezydentów. Zmiany odnotowano także w odniesieniu do transportu. Podstawową grupę klientów międzymiastowych przewozów kolejowych stanowili w 2008 roku uczestnicy podróży służbowych (47,2%), transportu lądowego gospodarstwa domowe (63,7%), a transportu lotniczego – nierezydenci (56,5%). W 2008 roku zwraca więc uwagę wysoki i rosnący udział podróżujących służbowo rezydentów w nabywaniu usług transportu kolejowego przy równoczesnym spadku udziału transportu lotniczego (do 29,7%) oraz stabilnym udziale w zakupie paliw (około 36,9%).

Wykres 2.4. Spożycie produktów turystycznych w 2008 roku według rodzajów podróży

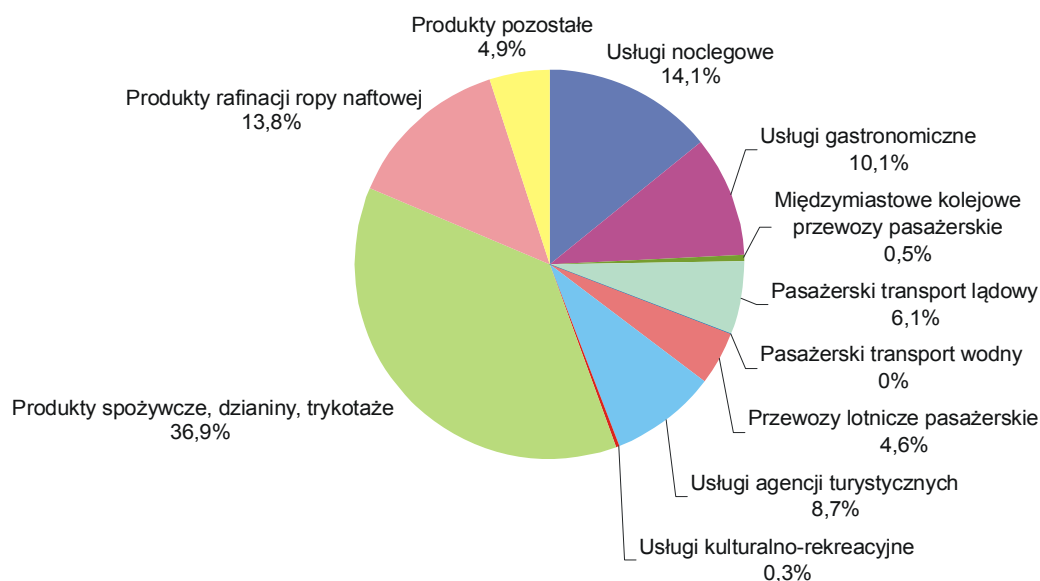
Z przeprowadzonych oszacowań i analiz wynika, że zmiany, które zaszły w wielkości całego spożycia turystycznego w badanym okresie w stosunku do 2006 roku, są znaczące. Ogólny poziom spożycia wzrósł w ciągu dwóch lat o ponad 22,1% (z 38 mld do 46,4 mld PLN). Zmiany te wiążą się ze wzrostem spożycia we wszystkich badanych grupach konsumentów, przy czym warto podkreślić, że wzrost spożycia gospodarstw domowych rezydentów był najbardziej znaczący (o 39,5%). W najmniejszym stopniu wzrosło spożycie turystyczne w ramach krajowych podróży służbowych (o 10,2%).

Komentując wyniki RST za 2008 warto również zwrócić uwagę na to, że był to kolejny rok niekorzystnych dla sektora turystyki zmian strukturalnych. Znaczący wzrost łącznego spożycia turystycznego w stosunku do poprzedniego badania wynika przede wszystkim ze wzrostu wydatków na pozostałe produkty związane z turystyką, przy jednoczesnym spadku udziałów produktów charakterystycznych (uwaga: przy równoczesnym wzroście wartości bezwzględnych). W grupie charakterystycznych produktów turystycznych należy zwrócić uwagę na spadek znaczenia usług noclegowych oraz transportu lotniczego i lądowego. Z kolei oszacowana wartość usług biur podróży jest wprawdzie nieco wyższa, ale ich udział w łącznym spożyciu – mniejszy. Równocześnie obserwuje się korzystny wzrost poziomu wydatków na usługi gastronomiczne oraz usługi kulturalno-rekreacyjne. Pozytywnym zjawiskiem jest także znaczący wzrost znaczenia usług międzymiastowego transportu kolejowego.

Łączne spożycie z tytułu **turystyki wyjazdowej rezydentów** oszacowano w 2008 roku na poziomie **16 390 467 tys. PLN**, z czego 63,4% przypadało na wydatki turystów, pozostałe

36,6% – odwiedzających jednodniowych. Wartość zakupionych *charakterystycznych produktów turystycznych* to łącznie 7 271 533 tys. PLN (tj. 44,4%), a *związanych z turystyką i pozostałych produktów i usług* – 9 118 934 tys. (55,6%). Zwraca uwagę fakt, że udział tej drugiej kategorii jest szczególnie duży, co należy wiązać ze znaczącymi wydatkami rezydentów podróżujących za granicę na zakupy na własne potrzeby, wliczanymi – zgodnie z metodologią RST – do wydatku turystycznego. Aż 36,9% ogółu wydatków rezydentów związanych jest z zakupami żywności, odzieży i obuwia.

Wykres 2.5. Spożycie z tytułu turystyki wyjazdowej rezydentów w 2008 roku według produktów

Jeśli chodzi o charakterystyczne produkty turystyczne, to w okresie objętym analizą najważniejszą pozycję spożycia turystycznego rezydentów w związku z ich podróżami zagranicznymi stanowiły usługi noclegowe (usługi hoteli, kempingów oraz innych miejsc krótkotrwałego zakwaterowania stanowiły łącznie 14,1% całego spożycia) i wydatki na transport (11,1%). Wysoki udział produktów rafinacji ropy naftowej (13,8%), przewyższający łączne wydatki na transport wskazuje, że duża część rezydentów korzysta w trakcie podróży zagranicznych z własnych samochodów osobowych. Oszacowania dokonane dla 2008 roku wskazują, że w usługach transportowych największy udział miał pasażerski transport lądowy (54,2% ogółu wydatków na transport), a następnie lotniczy (41,4%).

3. TURYSTYCZNA PRODUKCJA GLOBALNA, WARTOŚĆ DODANA I UDZIAŁ TURYSTYKI W PKB

3.1. Charakterystyka produkcji globalnej, podaży i wartości dodanej w 2008 roku

Na podstawie przeprowadzonych szacunków ustalono, że w 2008 roku wartość **pierwszorzędnej produkcji globalnej w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej** (skupiona w sekcjach H, I, O) wyniosła **145 186 188 tys. PLN** i stanowiła 5,5% produkcji globalnej w całej gospodarce.

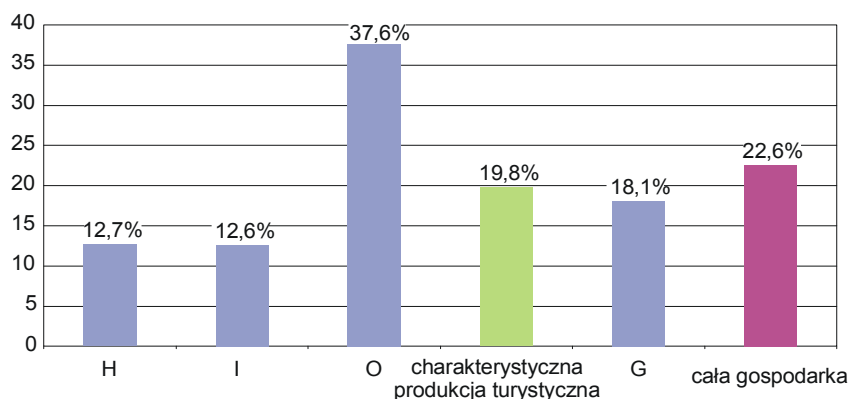
Jeśli chodzi o podaż charakterystycznych produktów turystycznych, to została ona oszacowana na **78 201 443 tys. PLN**. Fakt, że mimo zastosowania cen nabywcy jest ona znacząco niższa niż produkcja globalna wynika stąd, że zgodnie z zasadami klasyfikacji gospodarczej produkcja globalna transportu obejmuje łącznie transport pasażerski i towarowy⁹, a ten ostatni nie jest włączany do podaży charakterystycznych produktów turystycznych.

Obok charakterystycznych produktów turystycznych przedmiotem zainteresowania odwiedzających są także produkty związane z turystyką, którymi w przypadku Polski są usługi handlowe sklasyfikowane w sekcji G. Produkcja globalna tej sekcji w 2008 r. wyniosła **364 127 000 PLN** i była o 18,1% wyższa niż w 2006 roku.

Wykres 3.1 ilustruje tempo wzrostu produkcji globalnej w turystycznych rodzajów działalności na tle całej gospodarki. Pokazuje, że z wyjątkiem produkcji w ramach sekcji O turystyczne rodzaje działalności charakteryzowały się niższym tempem wzrostu niż przeciętne.

⁹ Według PKD 2004.

Wykres 3.1. Tempo wzrostu produkcji globalnej w latach 2006-2008, ceny bieżące

Wartość dodana wytworzona w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej została oszacowana na poziomie **76 653 940 tys. PLN¹⁰**. Oznacza to udział w wartości dodanej wytworzonej w całej gospodarce na poziomie **6,9%**, a więc wyraźnie wyższym niż udział w produkcji globalnej.

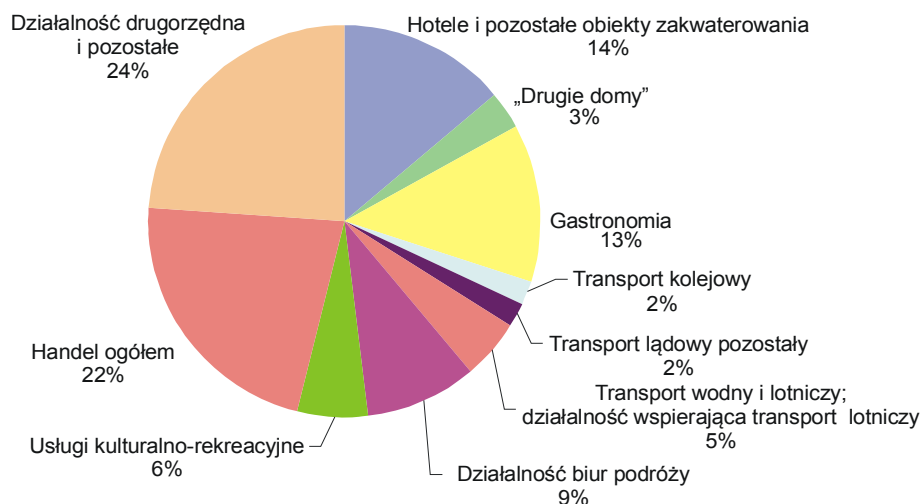
Wartości dodanej wytworzonej w CRDT nie można jednak utożsamiać z wartością dodaną wytworzoną w związku z produkcją na rzecz spożycia turystycznego, nazywaną turystyczną wartością dodaną. Jej oszacowanie wymaga skorygowania przedstawionych wielkości o wskaźnik spożycia turystycznego i specjalizacji produkcji¹¹ (tabl. III) i uwzględnienia oszacowanych czynszów w tzw. drugich domach. Obliczona w ten sposób **turystyczna wartość dodana** wytworzona w CRDT wyniosła **12 197 843 tys. PLN**, co stanowiło ok. 1,1% wartości dodanej wypracowanej w całej gospodarce. Jeśli uwzględnić także działalność związaną z turystyką (handel) to wartość dodana wypracowana dzięki spożyciu turystyczne w turystycznych rodzajach działalności wyniesie **17 162 445 tys. PLN**, co odpowiada **1,5%** wartości dodanej wytworzonej w 2008 roku w całej gospodarce. Uwzględnienie wartości dodanej wypracowanej jako efekt wytwarzania produktów turystycznych w innych rodzajach działalności, dla których stanowiły one produkcję drugorzędą oraz produktów pozostałych, pozwala oszacować całkowity wkład spożycia turystycznego w tworzenie wartości dodanej w gospodarce. W 2008 roku było to **22 355 905 tys. PLN**, co stanowiło **2%** wartości dodanej brutto wytworzonej w całej gospodarce.

Udział poszczególnych rodzajów działalności w turystycznej wartości dodanej ilustruje wykres 3.2.

¹⁰ Bez uwzględniania podanej w tablicy III wartości dodanej wytworzonej w tzw. „drugich domach.

¹¹ W tablicy III podano iloczyn współczynnika specjalizacji produkcji i spożycia turystycznego, który nosi nazwę współczynnika turystycznej wartości dodanej (TWD).

Wykres 3.2. Turystyczna wartość dodana w 2008 roku według rodzajów działalności

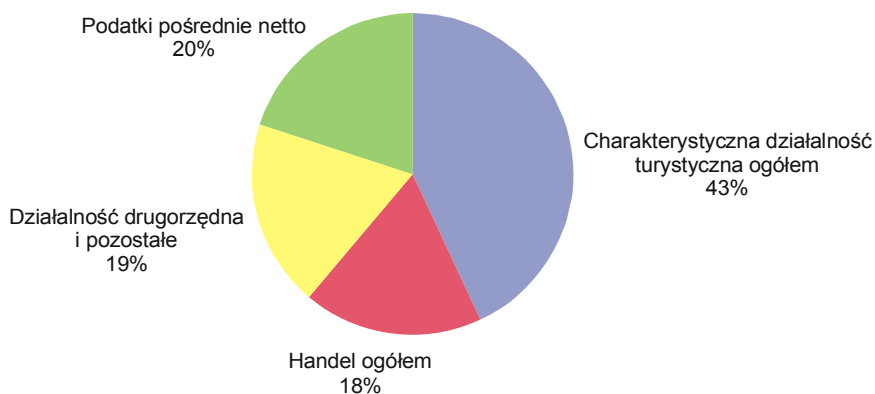
Z analizy danych przedstawionych na wykresie 3.2. wynika, że nieco ponad połowa turystycznej wartości dodanej (54%) została wypracowana w charakterystycznych turystycznych rodzajach działalności, 22% w handlu, a więc w działalności związanej z turystyką, a pozostałe 24% jako efekt drugorzędnej produkcji produktów turystycznych w innych niż podstawowe rodzajach działalności oraz wytwarzania tzw. produktów pozostałych. Wśród CRDT największy udział w tworzeniu turystycznej wartości dodanej miały obiekty noclegowe i gastronomia, na które przypadało 27% jej wielkości. Na działalność transportową ogółem przypadało łącznie 9% turystycznej wartości dodanej, a na działalność biur podróży – 9%. W porównaniu z 2006 r. nastąpiły dość istotne zmiany, które są efektem tendencji zaobserwowanych w spożyciu turystycznym. Wzrósł udział wartości wypracowanej jako efekt produkcji drugorzędnej i pozostałej (z 22% do 24%), a spadł udział handlu (z 27% do 22%). Jeśli chodzi o CRDT, to znacząco zwiększył się udział gastronomii (z 9% do 13%) oraz usług kulturalno-rekreacyjnych (z 4% do 6%), wzrósł też udział biur podróży (z 8% do 9%). Spadł natomiast udział transportu lotniczego i wodnego – z 10% do 5%.

3.2. Wkład turystyki w tworzenie PKB w 2008 roku

Wartość dodana ma podstawowe znaczenie jako składnik PKB, jednak to ta druga wielkość jest stosowana powszechnie jako miara wielkości gospodarki. Jego obliczenie wymaga uwzględnienia podatków pośrednich netto (podatków nakładanych na produkty pomniejszonych o dotacje do produktów). Nawet przy sporządzaniu pełnej wersji RST określenie kwoty podatków pośrednich netto zapłaconych w związku ze spożyciem turystycznym jest skomplikowane. W uproszczonej wersji RST postanowiono dokonać oszacowania tej kwoty na podstawie przeciętnej kwoty obciążeń produktów turystycznych nabytych przez odwiedzających w 2005 roku. Wszystkie informacje dotyczące szacunku turystycznego PKB zamieszczono w tablicy III, należy jednak zaznaczyć, że oszacowania podatków pośrednich są obciążone wyjątkowo dużym marginesem niepewności ze względu na częste zmiany przepisów podat-

kowych w Polsce, a co za tym idzie, obciążeń podatkowych. Oszacowany w ten sposób **turystyczny PKB** wyniósł **27 895 612 tys. PLN**, co stanowiło **2,19 % PKB** w całej gospodarce narodowej w 2008 roku.

Wykres 3.3. Struktura turystycznego PKB w 2008 roku

Wykres 3.3, który przedstawia strukturę turystycznego PKB, pokazuje, że największy udział w jego tworzeniu miały charakterystyczne rodzaje działalności turystycznej (43%), a następnie podatki pośrednie netto (20%). Wysoki udział tych ostatnich wynika z faktu, że odwiedzający nabywają stosunkowo znaczną ilość towarów, które są wysoko opodatkowane, dotyczy to przede wszystkim paliw silnikowych i w mniejszym stopniu alkoholu, wyrobów tytoniowych i towarów przemysłowych.

W porównaniu z 2006 r. udział turystyki w tworzeniu PKB uległ niewielkiemu zmniejszeniu (z 2,33% do 2,19%) i to mimo znaczącego wzrostu spożycia. Oznacza to, że zaopatrujące je rodzaje działalności gospodarczej rosły wolniej niż cała gospodarka, dotyczy to zwłaszcza handlu, którego udział w spożyciu turystycznym jest bardzo duży (wykres 3.1). Zaobserwować można ponadto pewne zmiany udziału poszczególnych składników turystycznego PKB – wzrósł udział CRDT (z 42% do 43%), a spadł udział handlu (z 20% do 19%), co zgodne jest z tendencją zaobserwowaną w 2006 roku w odniesieniu do 2005 roku..

4. PRACUJĄCY W TURYSTYCE

W 2008 roku łączna liczba pracujących w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej wyniosła prawie 687 tys. osób, co stanowiło (podobnie jak w minionych latach) niespełna 5% siły roboczej w całej gospodarce. Bezwzględna wielkość zatrudnienia wskazuje, że nieprzerwanie od 5 lat postępuje powolny wzrost liczby pracujących w tej branży. Wzrost dotyczy zarówno pracy najemnej (ponad 593 tys. zatrudnionych w 2008 r.), jak i liczby właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin („samozatrudnionych”). Jeśli chodzi o udział w całości zatrudnienia to większą dynamikę – po raz pierwszy od 10 lat – wykazała grupa samozatrudnionych. Jej udział w całości zatrudnienia wzrósł z poziomu 12% w 2006 roku do 14% w 2008 roku, podczas gdy udział liczby zatrudnionych spadł o 2 punkty procentowe w stosunku do 2006 roku.

Należy wziąć pod uwagę, że omawiany okres (od połowy 2007 roku) charakteryzowały zjawiska kryzysowe, które nie pozostały bez wpływu na branżę turystyczną. Spowodowały one z jednej strony redukcję zatrudnienia w wielu przedsiębiorstwach turystycznych (w obrębie pracy najemnej) z drugiej strony wzmożoną skłonność do poszukiwania samodzielnych form działalności gospodarczej (samozatrudnienie). Jednocześnie należy odnotować znaczący wzrost liczby mikroprzedsiębiorstw (zatrudniających do 9 osób), które stanowią rynkowe „źródło” samodzielnie tworzonych miejsc pracy. W stosunku do 2006 roku ich liczba wzrosła o ponad 12,5 tys. jednostek.

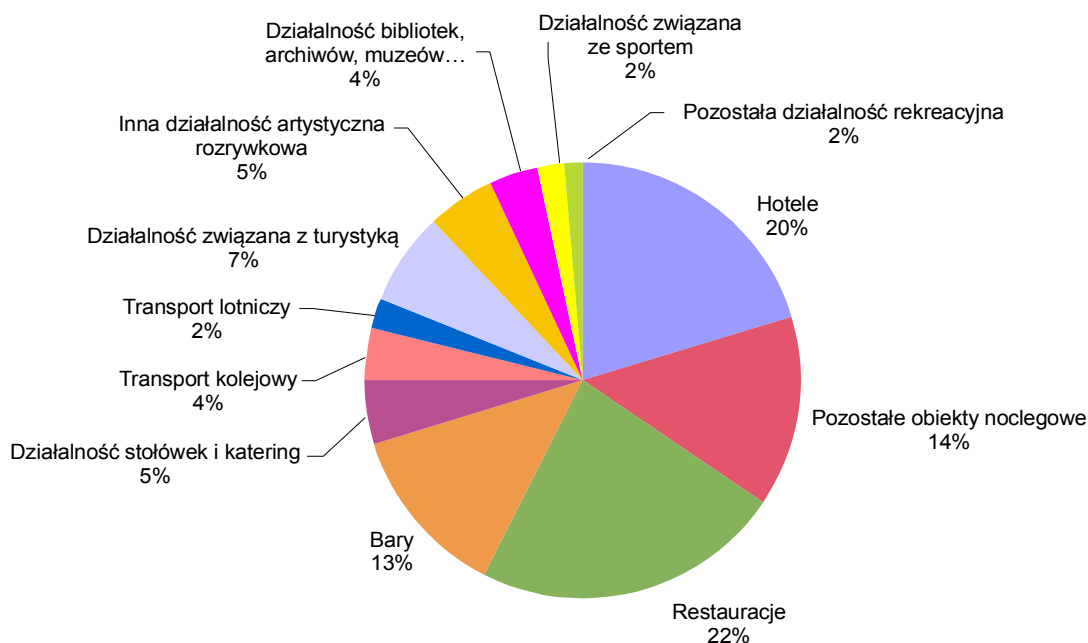
Przedstawione relacje ulegają zmianie po zastosowaniu współczynnika turystycznej wartości dodanej (TWD). Rzeczywista wielkość zatrudnienia związanego z obsługą ruchu turystycznego, oszacowana przy zastosowaniu tego współczynnika, była znacznie niższa: wyniosła niespełna 166 tys. osób. 18% tej liczby stanowili samozatrudnieni, co stanowi wzrost udziału samozatrudnionych w ogólnej liczbie pracujących w turystyce, który w minionych latach nie przekraczał 15%. Na jednostki zatrudniające powyżej 9 osób przypadło 59% pracujących co oznacza poważny wzrost udziału jednostek mikro (41%). Relacje te uległy dość istotnej zmianie w stosunku do roku 2006, kiedy to jednostki zatrudniające tworzyły prawie 2 razy więcej miejsc pracy aniżeli jednostki mikro.

Wynik ten należy przypisać znaczącemu przyrostowi liczby mikroprzedsiębiorstw (ponad 102 tys.) w stosunku do 2006 roku (89 tys. jednostek). W tym samym okresie liczba przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób wzrosła zaledwie o 1 tys. jednostek. Stabilizacji uległ natomiast trend w kierunku wzrostu przeciętnej liczby zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach branży turystycznej, obserwowany w latach 2005-2006. Rosnąca liczba tych jednostek

przy niskim przeciętnym zatrudnieniu częściowo zapewne odzwierciedla negatywne zjawisko „wypychania” pracowników większych jednostek w kierunku rejestracji samodzielnej działalności gospodarczej, które stosowane jest w średnich i dużych firmach w warunkach kryzysu jako sposób na obniżenie kosztów pracy.

Udział poszczególnych charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej w generowanym zatrudnieniu w 2008 roku był bardzo różny (por. wykres 4.1). Największym pracodawcą spośród wszystkich CRDT (przy uwzględnieniu wskaźnika TWD) ponownie okazała się baza gastronomiczna – z liczbą ponad 66 tys. pracujących (prawie 40% wszystkich pracujących w CRDT). Tuż za nią plasowała się baza noclegowa (ponad 56 tys. pracujących, co stanowiło 34 % wszystkich pracujących w CRDT). Kolejne miejsce należy się traktowanej łącznie grupie podmiotów zaangażowanych w działalność artystyczną, rozrywkową, rekreacyjną i sportową: łącznie ponad 16 tys. pracujących (18%). Działalność związana z turystyką (co w uproszczeniu można utożsamić z działalnością biur podróży) to zaledwie 7% wszystkich pracujących w CRDT (ponad 11 tys. osób).

Wykres 4.1. Pracujący w turystyce w 2008 roku (wszystkie jednostki)

Jeśli chodzi o samozatrudnienie w turystyce w 2008 roku, to na tę kategorię przypadało 18% pracujących (nieco ponad 30 tys. osób). Oznacza to istotny wzrost w stosunku do 2006 roku, kiedy liczba samozatrudnionych w turystyce nie przekraczała 19 tys. osób, choć w wyrażeniu procentowym udział ten podniósł się zaledwie o cztery punkty. Wykres 4.2 pokazuje, jaka część samozatrudnionych pracujących we wszystkich CRDT przypadała w 2008 roku na poszczególne rodzaje działalności (w zasadzie powtarzają się tendencje z 2006 roku). Największy odsetek samozatrudnionych (57%), podobnie jak we wcześniejszych latach przypadł na bazę gastronomiczną (17 tys. osób), nieco niższy na obiekty noclegowe (24%, ponad 7 tys. samozatrudnionych). Biura podróży, czyli podmioty jednoznacznie kojarzone z branżą turys-

tyczną, osiągnęły w 2008 roku udział 9% w ogólnej liczbie właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin, pracujących w CRDT.

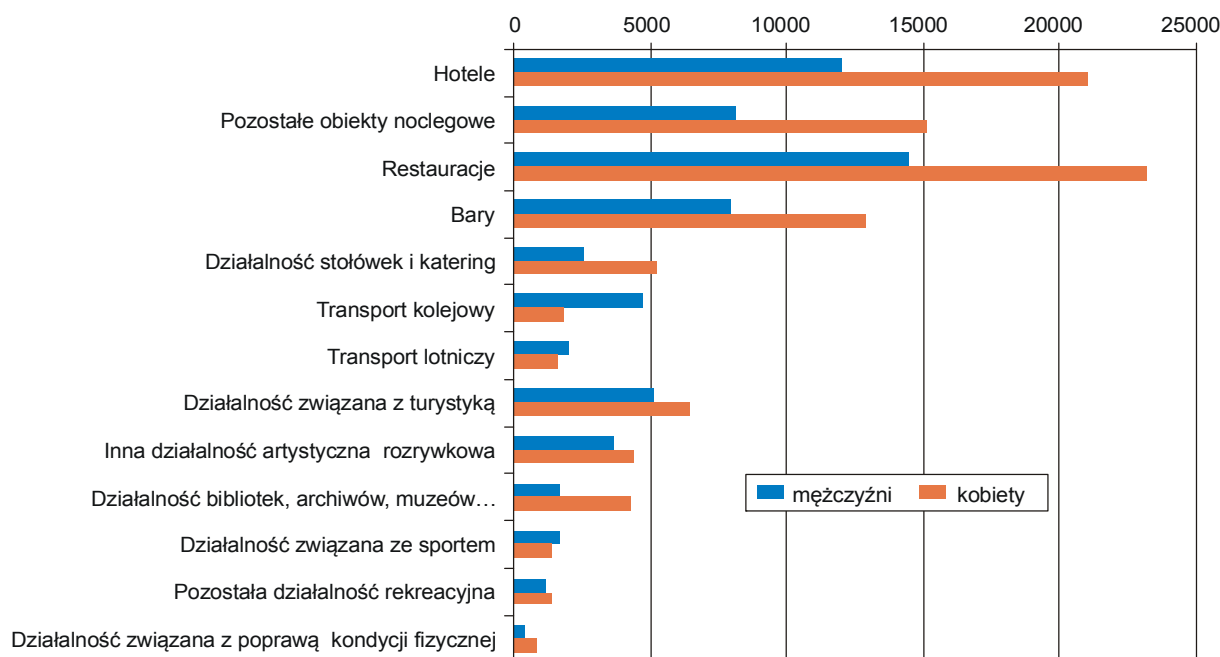
Wykres 4.2. Samozatrudnieni w turystyce w 2008 roku (wszystkie jednostki)

Wątek struktury pracujących w CRDT według płci pojawia się na wykresie 4.3. Łącznie w CRDT pracowało w 2008 roku 324 tys. kobiet (w 2006 roku 297 tys.), jednak po uwzględnieniu współczynnika TWD liczba kobiet pracujących faktycznie przy obsłudze ruchu turystycznego spada do niespełna 98 tys. (w 2006 roku 77 tys.). Stanowi to około 62% wszystkich pracujących w CRDT w 2008 roku, co oznacza takiego samego poziomu, jak w 2006 roku i jest wskaźnikiem większym niż dla całej gospodarki, gdzie kobiety stanowią 45% wszystkich pracujących (tu również potwierdzają się tendencje obserwowane we wcześniejszych latach).

Struktura pracujących w 2008 roku według płci (wykres 4.3) wskazuje, że kobiety dominowały we wszystkich rodzajach działalności, które jednoznacznie kojarzone są z turystyką. W hotelarstwie i działalności noclegowej stanowiły 64% wszystkich pracujących w 2006 r., a w działalności gastronomicznej 62%. Znaczący był także udział kobiet w pozostałej działalności turystycznej, której zasadniczy trzon stanowi działalność biur podróży (55%), choć tu odnotowano spadek o 1 p.p w stosunku do 2006 roku. Największymi pracodawcami dla kobiet (mierząc wielkością bezwzględną) wśród CRDT okazała się w 2008 roku baza gastronomiczna (ponad 41 tys. kobiet) i noclegowa (ponad 36 tys.). Łącznie w dziale *hotele i restauracje* w 2008 roku pracowało ponad 77 tys. kobiet, co stanowi 77% wszystkich kobiet zatrudnionych w CRDT (wzrost w stosunku do 2006 roku o 4 p.p.) i ponad 1% kobiet pracujących w całej gospodarce (ten wskaźnik utrzymuje się na zbliżonym poziomie od kilku lat). Niestety w wartościach bezwzględnych odnotowano spadek z poziomu 110 tys. kobiet w 2006 roku, który przypisywany jest zjawiskom kryzysowym w turystyce. Powodują one – podobnie jak w całej gospodarce - zazwyczaj większą liczbę zwolnień kobiet niż mężczyzn.

Wykres 4.3. Pracujący w turystyce w 2008 roku według płci (wszystkie jednostki)

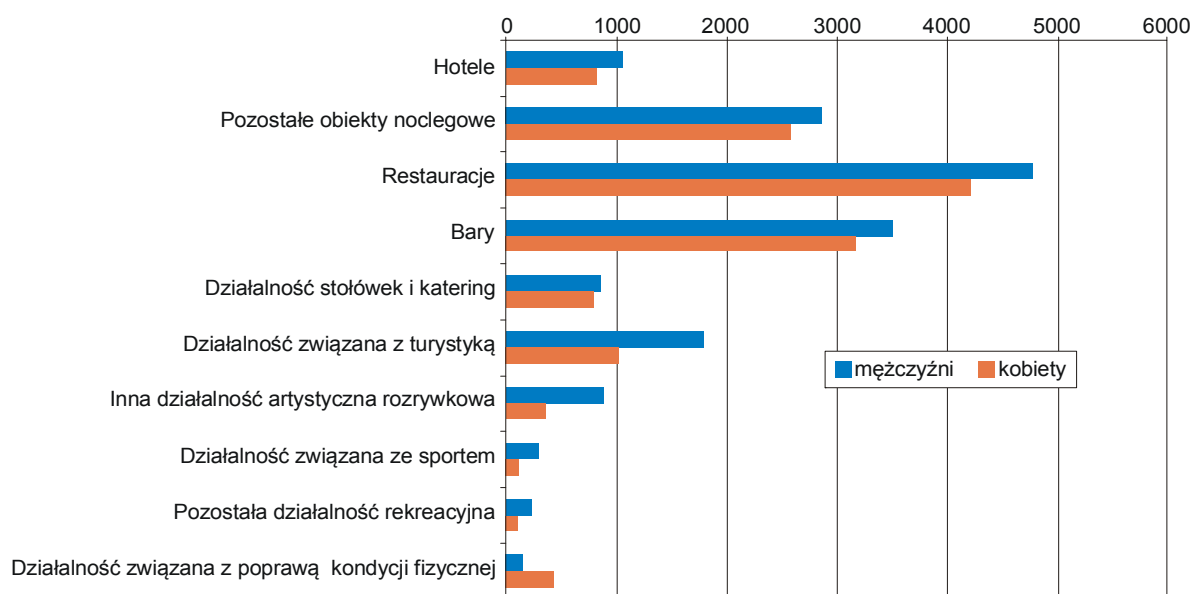

Jeśli chodzi o stosunek liczby kobiet pracujących na własny rachunek w poszczególnych działach CRDT do całkowitej liczby kobiet samozatrudnionych w CRDT, najkorzystniej prezentuje się gastronomia (58% kobiet pracujących na własny rachunek w CRDT). Skromniejszy był udział kobiet prowadzących samodzielną działalność gospodarczą w obiektach noclegowych (36%).

W omawianej grupie właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin mężczyźni również najliczniej byli reprezentowani w gastronomii, która stanowiła miejsce pracy 55% mężczyzn samozatrudnionych w CRDT. Tuż za nią należy wskazać hotele i inne obiekty noclegowe (24% mężczyzn samozatrudnionych w CRDT). Liczby te świadczą, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni podejmujący samodzielną działalność gospodarczą w turystyce, najliczniej reprezentowani byli w 2008 roku w gastronomii i usługach noclegowych, choć przewagę liczebną w tych rodzajach działalności uzyskują kobiety.

W odróżnieniu do wcześniejszych lat wystąpiło niewielkie zachwianie równowagi płci w działalności samodzielnie zakładanych biur podróży (nieznaczna przewaga mężczyzn). Mężczyźni mają też znaczącą przewagę liczebną w samodzielnie tworzonych miejscach pracy we wszystkich pozostałych rodzajach działalności.

Wykres 4.4. Samozatrudnieni w turystyce w 2008 roku według płci (wszystkie jednostki)

Należy zauważyć, że struktura zatrudnienia według płci w turystyce odbiega od danych dla całej gospodarki. Udział kobiet w grupie pracujących, zatrudnionych i samozatrudnionych w całej gospodarce wyniósł w 2008 roku odpowiednio: 45%, 48% i 41%. W przypadku CRDT (po uwzględnieniu współczynnika TWD) analogiczne dane przybierają wielkość: 61%, 65% i 45%. Oznacza to, że turystyka sprzyja zatrudnieniu kobiet w większym stopniu niż inne rodzaje działalności gospodarczej. Należy jednak zauważyć, że w 2008 roku po raz pierwszy od wielu lat w ogólnej liczbie samozatrudnionych przeważali mężczyźni (55%).

5. NAKŁADY INWESTYCYJNE W CHARAKTERYSTYCZNYCH RODZAJACH DZIAŁALNOŚCI TURYSTYCZNEJ W 2008 ROKU

5.1. Nakłady inwestycyjne

Zgodnie z metodologią sporządzania RST przyjmuje się, że działalność turystyczna występuje jako działalność podstawowa w czterech sekcjach: G, H, I i O¹²; informacje na temat nakładów inwestycyjnych w tych sekcjach zawiera tablica V. W 2008 roku nakłady inwestycyjne na budynki i budowle, środki transportu oraz pozostałe środki trwałe, łącznie z nakładami na ulepszenia gruntu, wyniosły w CRDT 15,3 mld PLN¹³, co stanowiło 7,4% nakładów inwestycyjnych ogółem. Strukturę nakładów przedstawia wykres 5.1.

W nakładach inwestycyjnych dominują trzy grupy działalności: pasażerski transport lądowy, hotele i pozostała baza noclegowa oraz transport lotniczy. W 2008 roku oddano do użytku (nowe inwestycje lub generalne remonty) 756 obiektów o powierzchni użytkowej 447,0 m² i kubaturze 1944,2 tys. m³, w tym 245 hoteli.

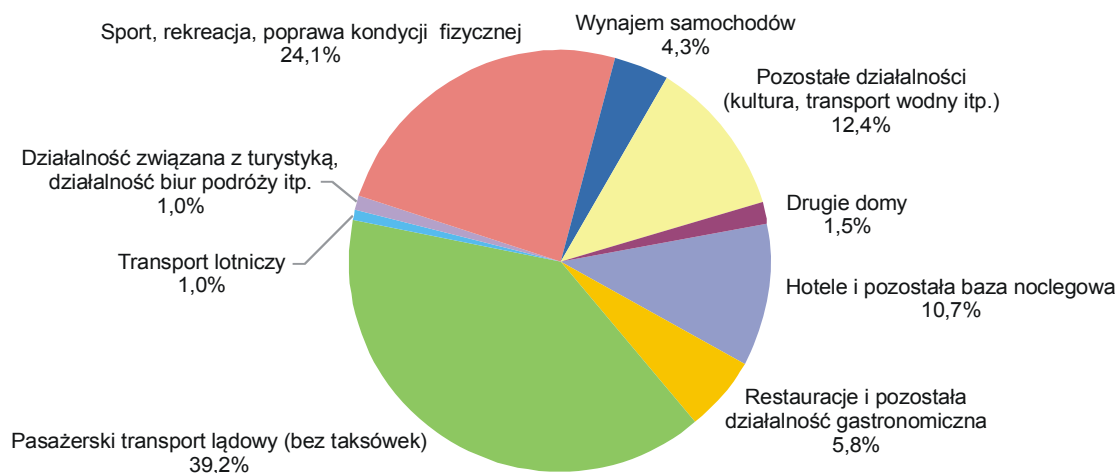
Produkcja budowlano-montażowa w 2008 roku w grupie hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego zrealizowana systemem zleceńowym przez podmioty budowlane, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, wyniosła 905,3 mln PLN (o 63,7% więcej niż w roku poprzednim).

Jednocześnie w 2008 roku w Polsce wydano pozwolenia na budowę 1091 hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego o powierzchni użytkowej 1016,6 tys. m².

¹² Polska klasyfikacja działalności. Warszawa GUS 2001. Od 2007 roku obowiązuje nowa klasyfikacja działalności jednak dane za rok 2008 zostały sporządzone jeszcze wg dotychczasowej klasyfikacji

¹³ Zdecydowany wzrost nakładów spowodowany był wzrostem nakładów na inwestycje w transporcie kolejowym, pozostałym transporcie lądowym, działalnością związaną ze sportem oraz nakładami na inwestycje hotelarskie

Wykres 5.1. Udział wybranych grup działalności w nakładach inwestycyjnych charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej w 2009 roku

Tablica 5.1. Hotele i budynki zakwaterowania turystycznego oddane do użytku w latach 2007-2008

Województwo	2007		2008	
	Liczba obiektów*	Liczba hoteli	Liczba obiektów*	Liczba hoteli
Dolnośląskie	32	20	26	13
Kujawsko-pomorskie	41	10	25	18
Lubelskie	31	18	12	10
Lubuskie	9	5	9	2
Łódzkie	14	14	14	10
Małopolskie	42	38	28	13
Mazowieckie	54	50	27	22
Opolskie	10	10	5	4
Podkarpackie	53	21	16	10
Podlaskie	42	11	19	4
Pomorskie	19	16	30	17
Śląskie	44	35	52	33
Świętokrzyskie	16	16	10	9
Warmińsko-mazurskie	41	10	33	12
Wielkopolskie	110	29	88	24
Zachodniopomorskie	321	49	362	44
POLSKA	879	352	756	245

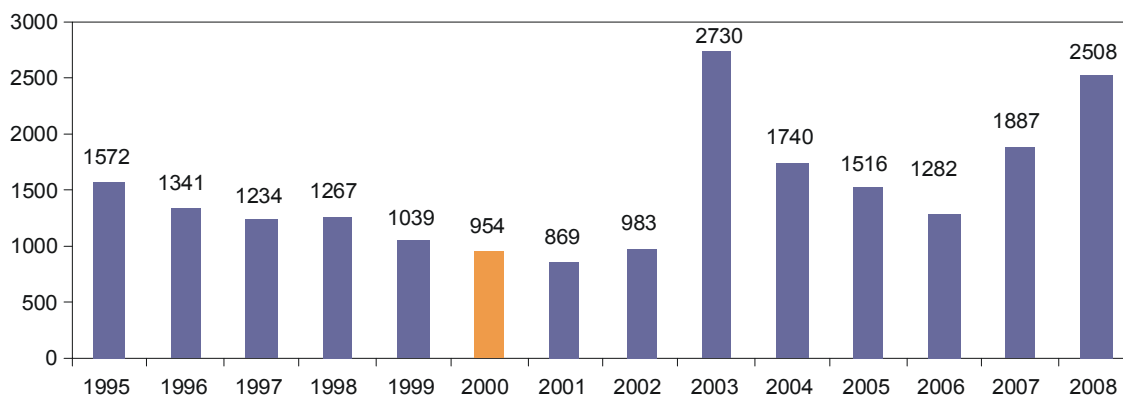
* Hoteli i budynków zakwaterowania turystycznego.

Źródło: *Budownictwo – wyniki działalności w 2008 r.* Warszawa GUS 2009.

Przedstawione informacje dotyczyły bazy zakwaterowania zbiorowego. Jeśli chodzi o bazę zakwaterowania indywidualnego, w zakres RST wchodzi tylko tzw. drugie domy. Ta grupa obiektów od 2001 roku obejmuje kategorię *Domy letnie i domki wypoczynkowe oraz rezydencje wiejskie* na terenach wiejskich. W 2008 roku oddano do użytku 2 508 obiektów po-

wierzchni 188,2 tys. m² i kubaturze 785,2 tys. m³ i wartości 237,1 mln PLN¹⁴. Zmiany w tym zakresie obrazuje wykres 5.2.

Wykres 5.2. Domy letniskowe i domki wakacyjne oraz rezydencje wiejskie*

* Nie przeznaczone do stałego zamieszkania na obszarach wiejskich.

Dane za lata 1995-1999 dotyczą tzw. domków kempingowych, za lata 2001-2008 – domów letniskowych i domków wakacyjnych oraz rezydencji wiejskich. Za rok 2000 – oszacowanie Instytutu Turystyki.

Źródło: *Budownictwo, wyniki działalności*. Warszawa GUS. 1995-2009.

Tablica 5.2. Oszacowania wybranych wielkości dla domów letniskowych i domków wakacyjnych oraz rezydencji wiejskich w latach 2003-2008

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Wartość produkcji oddanych domów w mln PLN	224,2	147,2	132,1	113,5	171,2	237,1
Liczba domów oddanych do użytku	2 730	1740	1516	1282	1887	2508
Kubatura w tys. m ³	804,5	527,3	474,8	425,2	597,7	785,2

Źródło: *Budownictwo, wyniki działalności*. Warszawa GUS 2003-2009.

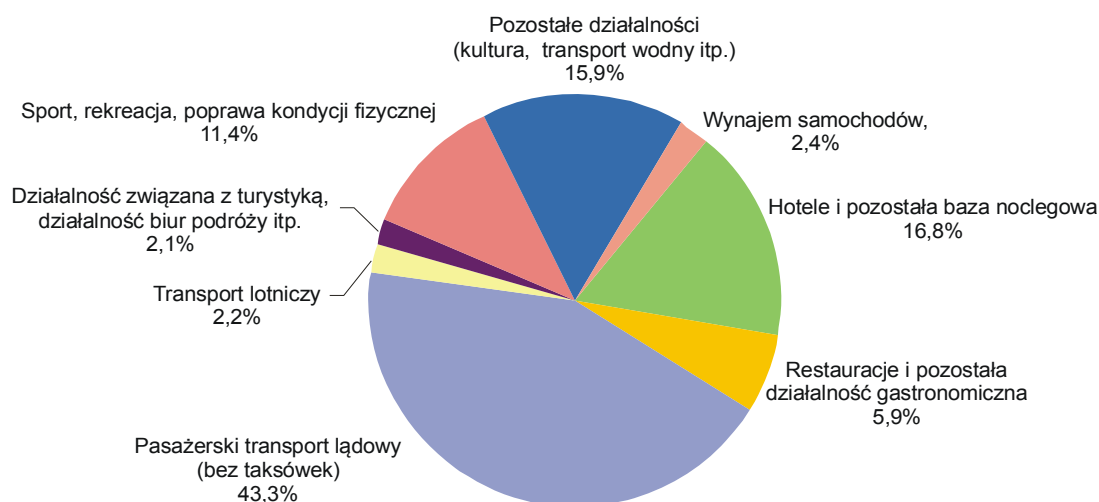
W 2008 roku na zakup środków transportu w sektorze transportu lotniczego poniesiono nakłady w wysokości około 138,4 mln PLN (w 2006 r. – 363,2 mln PLN a w 2005 r. – 405,7 mln). Łączne nakłady na transport lotniczy w 2008 roku wyniosły 158,9 mln PLN, a w 2006 roku 376,2 mln PLN.

¹⁴ Według oszacowań Instytutu Turystyki na podstawie danych z 2002 roku, z uwzględnieniem inflacji.

5.2. Wartość brutto środków trwałych w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008 roku

Wartość brutto środków trwałych, obejmująca produkowane aktywa niefinansowe (m.in. budynki i budowle oraz środki transportu) w CRDT (bez wartości gruntów i drugich domów), w 2008 roku wyniosła 81,8 mld PLN, co stanowi 3,7% wartości brutto środków trwałych ogółem, a w 2006 – 65,4 mld, co stanowiło 3,4% wartości brutto środków trwałych w gospodarce narodowej. Strukturę wartości środków trwałych w CRDT przedstawia wykres 5.3.

Wykres 5.3. Udział wybranych grup działalności w wartości brutto środków trwałych charakterystycznych rodzajów działalności turystycznej w 2008 roku

W podanej wartości brutto środków trwałych nie uwzględniono wartości gruntów. Nie uwzględniono także wartości domów wakacyjnych.

6. UWAGI KOŃCOWE

Zgodnie z przyjętymi założeniami, opracowanie zawiera oszacowania podstawowych wielkości charakteryzujących efekty ekonomiczne gospodarki turystycznej w 2008 roku. Pokazują one, że spożycie turystyczne w Polsce i w efekcie efekty ekonomiczne turystyki są dość niestabilne. Z jednej strony obserwuje się wahania wielkości popytu wszystkich grup odwiedzających ujętych w RST, a z drugiej strony można zaobserwować pewne zjawiska, które mają charakter bardziej długofalowy. Dotyczy to zwłaszcza konsumpcji turystycznej mieszkańców Polski, którzy wyraźnie zmienili preferencje w zakresie wykorzystywanych środków transportu oraz skłonności do korzystania z usług gastronomicznych. Można również stwierdzić rosnące spożycie usług zakwaterowania turystycznego.

Z powodu założeń metodologicznych w uproszczonym RST nie znalazły odzwierciedlenia ewentualne zmiany strukturalne po stronie podażowej, niemniej analiza wyników RST za poprzednie lata ujawniła, że wyniki ekonomiczne turystycznych rodzajów działalności również są dość niestabilne.

Jeśli chodzi o ocenę wkładu turystyki w gospodarkę w 2008 r., to był on nieco niższy niż w 2006 roku. Oznacza to, że turystyka rozwijała się nieco wolniej niż cała gospodarka narodowa. Warto też podkreślić znaczące i systematycznie rosnące efekty fiskalne związane z turystyką – ze względu na duże i rosnące spożycie paliw silnikowych oraz odchodzenie przez jej uczestników od dotowanych usług kolejowych. Dzięki turystyce możliwe jest także utrzymanie znacznej liczby miejsc pracy, zwłaszcza dla kobiet, co jest ważne z punktu widzenia rynku pracy.

TABLICE

Tablica I. Krajowe spożycie turystyczne ogółem, wersja netto, ceny nabywcy bieżące (tys. PLN)

		2008					
Kod PKWiU	Produkty	Pieniężne wydatki odwiedzających na spożycie końcowe			Zużycie pośrednie (podróże służbowe)	Inne składowe spożycia turystycznego*	Krajowe spożycie turystyczne pieniężne i w naturze
		Spożycie nierezydentów	Krajowe spożycie rezydentów	Krajowe spożycie turystyczne			
		1	2	3=1+2	4	5	6=3+4+5
Produkty charakterystyczne							
55.1 i 55.2	Usługi noclegowe	3032732	3293681	6326413	1625515	0	7951928
55.3; 55.4 i 55.5	Usługi gastronomiczne	4355634	2204490	6560124	x	0	6560124
60.10.1	międzymiastowych kolejowych, pasażerskich przewozów	90364	485250	575614	514672	0	1090286
60.21 i 60.23	Usługi pasażerskiego transportu lądowego pozostałe	188196	583761	771957	145000	0	916957
61.10.1 i 61.20.1	Usługi morskiego, śródlądowego i przybrzeżnego transportu pasażerskiego	74200	16565	90765	0	0	90765
62.10.1 i 62.20.1	Przewozy lotnicze pasażerskie i obsługa	1433362	348530	1781892	753340	0	2535232
63.3	Usługi agencji turystycznych i pilotażu, gdzie indziej niesklasyfikowane	346082	1310089	1656171	190799	0	1846970
92.3, 92.5, 92.6, 92.7 i 93.04	Usługi kulturalno-rekreacyjne	1953816	656560	2610376	x	44225	2654601
Razem charakterystyczne produkty turystyczne		11474386	8898926	20373312	3229326	44225	23646863
Pozostałe produkty związane z turystyką							
15 i 16	Produkty spożywcze, napoje i wyroby tytoniowe	2870215	2870215	5740430	x	0	5740430
17.7, 18, 19.3	Wyroby o splocie dzianinowym oraz szydełkowym, trykotaże, odzież, futra, obuwie	1664013	1052246	2716259	x	0	2716259
23.2	Produkty rafinacji ropy naftowej	3759403	2196215	5955618	3488506	0	9444124
Razem produkty turystyczne		19768017	15017602	34785619	6717832	44225	41547676
X Produkty pozostałe		4547755	317053	4864808	0	0	4864808
Ogółem produkty		24315772	15334655	39650427	6717832	44225	46412484

* Obejmuje spożycie turystyczne sektora rządowego i samorządowego oraz instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych.

Tablica I a **Spożycie turystyczne z tytułu turystyki wyjazdowej mieszkańców Polski, wersja netto, ceny bieżące (tys. PLN)**

	Produkty	Spożycie (2008)		
		Jednodniowi odwiedzający	turyści ^a	odwiedzający
1	Usługi noclegowe	x	2312838	2312838
2	Usługi gastronomiczne	283506	1373162	1656668
3	Usługi w zakresie międzymiastowych kolejowych, pasażerskich przewozów	80000	0	80000
4	Usługi pasażerskiego transportu lądowego pozostałe	155000	831038	986038
5	Usługi morskiego, śródlądowego i przybrzeżnego transportu pasażerskiego	0	0	0
6	Przewozy lotnicze pasażerskie	0	753402	753402
7	Usługi agencji turystycznych i pilotażu, gdzie indziej niesklasyfikowane	0	50000	50000
8	Usługi kulturalno-rekreacyjne	445610	986977	1432587
9	Charakterystyczne produkty turystyczne ogółem	964116	6307417	7271533
10	Produkty spożywcze, napoje i wyroby tytoniowe Wyroby o splocie dzianinowym oraz szydełkowym, trykotaże, odzież, futra, obuwie ^b	3836710	2212843	6049553
11	Produkty rafinacji ropy naftowej	397098	1868819	2265917
12	Razem produkty turystyczne	5197924	10389079	15587003
13	Pozostałe produkty	803464	0	803464
14	Ogółem produkty	6001388	10389079	16390467

^a wydatki na podróże służbowe podano łącznie dla turystów i odwiedzających jednodniowych

^b także pozostałe zakupy nieuwzględnione w poz. 10 i 12

Tablica II. **Pierwszorzędna produkcja globalna charakterystycznych turystycznych rodzajów działalności według sekcji, ceny bieżące bazowe (tys. PLN)**

Sekcja	2008	2008:2006
H	26 686 000	112,7
I	100447852	112,6
O	18052336	137,6
Charakterystyczna produkcja turystyczna	145186188	119,8
G	364 127 000	118,1

Tablica III. Turystyczna wartość dodana w 2008 r., ceny bieżące bazowe (tys. PLN); szacunki

	Rodzaj działalności	Wartość dodana	Współczynnik TWD*	Turystyczna wartość dodana
55.1 i 55.2;	Hotele i pozostałe obiekty zakwaterowania	4529486	0,704	3188758
	"drugie domy"***	713744	1	713744
55.3, 55.4 i 55.5	Gastronomia	8561514	0,337	2885230
60.1	Transport kolejowy	6621284	0,054	357549
60.2	Transport lądowy pozostały	41562846	0,012	498754
61, 62, 63.23	Transport wodny i lotniczy; działalność wspierająca transport lotniczy	2422450	0,034 i 0,562	1225449
63.3	Działalność biur podróży	3112900	0,636	1979804
92.5, 92.6, 92.7 i 93.04	Usługi kulturalno-rekreacyjne	9843460	0,137	1348554
	Charakterystyczna działalność turystyczna ogółem	77367684	x	12197843
50., 51 i 52	Handel ogółem	201936000	x	4964602
	Działalność związana z turystyką	201936000	x	4964602
	Działalność drugorzędna i pozostałe	x	x	5193460
	Cała gospodarka	1 116 476 000	x	22355905
	Podatki pośrednie netto	x	x	5539707
	Turystyczny PKB	x	x	27895612

* Iloczyn współczynnika spożycia turystycznego i specjalizacji produkcji.

** W celu uzyskania porównywalności z danymi RST z 2005 r. przy obliczaniu turystycznej wartości dodanej należy uwzględnić wartość dodaną oszacowaną za 2005 r. dla tzw. „drugich domów” w wysokości 665744 tys. PLN

*** Oszacowana wartość czynszu

Tablica IV. Pracujący¹ w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej stan na 31. 12. 2008 r. (wszystkie jednostki)

Rodzaj działalności wg PKD		Liczba jednostek ²	Status						Współczynnik TWD	Liczba pracujących		
			Zatrudnieni			Właściciele, współwłaściciele i pomagający członkowie rodzin				Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
			Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
55.1	Hotele	2 777	15 492	28 603	44 095	1 508	1 159	2 667	0,70	11 974	20 963	32 937
55.2	Pozostałe obiekty noclegowe	12 220	7 455	17 868	25 323	4 077	3 657	7 734	0,70	8 123	15 161	23 284
55.3	Restauracje	24 166	28 696	55 939	84 635	14 149	12 511	26 660	0,34	14 435	23 061	37 496
55.4	Bary	20 042	13 112	28 814	41 926	10 400	9 412	19 812	0,34	7 921	12 879	20 800
55.5	Działalność stołówek i catering	5 641	5 022	13 152	18 174	2 534	2 321	4 855	0,34	2 546	5 213	7 759
60.1	Transport kolejowy	81	86 115	32 993	119 108	23	6	29	0,01	971	372	1 343
60.21	Pozostały pasażerski transport rozkładowy lądowy	2 283	78 450	13 013	91 463	1 830	202	2 032	0,00	270	44	314
60.23	Pozostały pasażerski transport lądowy	5 980	10 152	1 525	11 677	4 602	488	5 090	0,00	50	7	56
61	Transport wodny	856	2 132	872	3 004	509	40	549	0,00	6	2	8
62	Transport lotniczy	110	3 536	2 756	6 292	50	9	59	0,56	2 015	1 553	3 568
63.3	Działalność związana z turystyką	6 117	5 192	8 380	13 572	2 816	1 602	4 418	0,64	5 095	6 351	11 447
71.1	Wynajem samochodów osobowych	566	1 268	817	2 085	265	86	351	0	0	0	0
92.3	Inna działalność artystyczna rozrywkowa	14 239	19 896	29 112	49 008	6 446	2 655	9 101	0,14	3 596	4 337	7 934
92.5	Działalność bibliotek, archiwów, muzeów...	3 457	12 194	30 968	43 162	542	201	743	0,14	1 739	4 255	5 994
92.6	Działalność związana ze sportem	4 795	10 317	8 554	18 871	2 171	866	3 037	0,14	1 705	1 286	2 991
92.7	Pozostała działalność rekreacyjna	3 302	6 543	9 032	15 575	1 677	686	2 363	0,14	1 122	1 327	2 449
93.04	Działalność związana z poprawą kondycji fizycznej	7 049	1 716	3 336	5 052	1 127	3 170	4 297	0,14	388	888	1 276
CRDT ogółem		113 681	307 288	285 734	593022	54 726	39 071	93 797		61 956	97 701	159 657
Ogółem Polska** - cała gospodarka.		x	5 322 172	4 879 349	10 201 521	2 044 239	1 409 161	3 453 400	x	x	x	x

¹ Dane dla jednostek zatrudniających powyżej 9 osób - na podstawie badania prowadzonego na formularzu Z-06. Pozostałe jednostki - na podstawie badania prowadzonego na formularzu SP-3 – dot. działalności gospodarczej przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób (badanie reprezentacyjne).

² Liczba jednostek - j.w.;

Tablica V. Nakłady inwestycyjne na środki trwale w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008 roku, ceny bieżące

Rodzaj działalności	Nakłady na produkowane aktywa niefinansowe					Nakłady na nieprodukowane aktywa niefinansowe			Nakłady na aktywa niefinansowe ogółem
	Budynki mieszkalne	Pozostałe budynki i budowle	Środki transportu	Pozostałe	Ogółem	Grunty	Pozostałe nieprodukowane aktywa niefinansowe	Nieprodukowane aktywa niefinansowe ogółem	
Drugie domy
55.1	Hotele	901 417	30 336	180 250	1 112 003	49		49	1 112 052
55.2	Pozostałe obiekty noclegowe	399 115	28 887	124 333	552 335	156		156	552 491
55.3	Restauracje	408 606	34 491	195 968	639 065				639 065
55.4	Bary	102 764	13 483	40 638	156 885				156 885
55.5	Działalność stołówek i catering	68 327	10 043	28 083	106 453				106 453
60.1	Transport kolejowy	3 092 951	1 126 315	109 298	4 328 564				4 328 564
60.21	Pozostały pasażerski transport rozkładowy lądowy	226 968	1 168 094	99 372	1 494 434	48		48	1 494 482
60.23	Pozostały pasażerski transport lądowy (bez taksówek)	16 836	228 877	9 154	254 867	7		7	254 874
61	Transport wodny	10 045	62 882	17 401	90 328				90 328
62	Transport lotniczy	2 788	138 416	17 720	158 924				158 924
63.3	Działalność związana z turystyką	82 355	44 923	25 989	153 267				153 267
71.1	Wynajem samochodów osobowych	12 598	607 140	41 458	661 196				661 196
92.3	Inna działalność artystyczna rozrywkowa	698 637	42 170	218 907	959 714	444		444	960 158
92.5	Działalność bibliotek, archiwów, muzeów i pozostała działalność kulturalna	660 459	25 469	182 964	868 892	93		93	868 985
92.6	Działalność związana ze sportem	2 657 355	77 729	200 701	2 935 785	15 799		15 799	2 951 584
92.7	Pozostała działalność rekreacyjna	363 161	31 715	353 621	748 497	216		216	748 713
93.04	Działalność związana z poprawą kondycji fizycznej	30 338	7 099	10 189	47 626	252		252	47 878
	Ogółem	9 734 720	3 678 069	1 856 046	15 268 835	17 064		17 064	15 285 899

Tablica Va. Wartość netto środków trwałych w charakterystycznych rodzajach działalności turystycznej w 2008, ceny bieżące,

Rodzaj działalności		Produkowane aktywa niefinansowe				
		Budynki mieszkalne	Pozostałe budynki i budowle	Środki transportu	Pozostałe	Ogółem
Drugie domy	
55.1	Hotele	.	10 577 415	104 588	792 739	11 474 742
55.2	Pozostałe obiekty noclegowe	.	2 363 633	81 765	169 446	2 614 844
55.3	Restauracje	.	3 226 115	136 819	466 036	3 828 970
55.4	Bary	.	634 977	18 156	143 110	796 243
55.5	Działalność stołówek i catering	.	241 220	19 846	73 691	334 757
60.1	Transport kolejowy	.	17 799 575	7 071 423	513 021	25 384 019
60.21	Pozostały pasażerski transport rozkładowy lądowy	.	6 272 572	3 354 731	456 440	10 083 743
60.23	Pozostały pasażerski transport lądowy (bez taksówek)	.	112 449	717 549	27 644	857 642
61	Transport wodny	.	1 028 929	391 178	171 716	1 591 823
62	Transport lotniczy	.	730 314	1 072 069	50 497	1 852 880
63.3	Działalność związana z turystyką	.	1 198 684	342 495	194 711	1 735 890
71.1	Wynajem samochodów osobowych	.	278 287	1 279 442	460 525	2 018 254
92.3	Inna działalność artystyczna rozrywkowa	.	4 617 731	69 167	631 925	5 318 823
92.5	Działalność bibliotek, archiwów, muzeów i pozostała działalność kulturalna	.	3 117 034	45 798	1 242 114	4 404 946
92.6	Działalność związana ze sportem	.	6 988 955	63 579	513 775	7 566 309
92.7	Pozostała działalność rekreacyjna	.	822 676	47 891	738 933	1 609 500
93.04	Działalność związana z poprawą kondycji fizycznej	.	220 149	35 727	96 806	352 682
ąOgółem		.	60 230 715	14 852 223	6 743 129	81 826 067

ZAŁĄCZNIK

Charakterystyczne turystyczne rodzaje działalności¹⁵:

- 55.1 Hotele H
- 55.2 Pozostałe obiekty noclegowe H
- 55.3 Restauracje H
- 55.4 Bary H
- 55.5 Działalność stołówek i catering H
- 60.1 Transport kolejowy I
- 60.2 Transport lądowy pozostały I
- 61. Transport wodny I
- 62. Transport lotniczy I
- 63.23 Działalność portów lotniczych I
- 63. 3 Działalność związana z turystyką I
- 71.1 Wynajem samochodów osobowych K
- 92.3 Inna działalność artystyczna i rozrywkowa O
- 92.5 Działalność bibliotek, archiwów, muzeów i pozostała działalność kulturalna O
- 92.6 Działalność związana ze sportem O
- 92.7 Pozostała działalność rekreacyjna O

Pozostała działalność związana z turystyką:

- 50 Sprzedaż, obsługa i naprawa pojazdów..., sprzedaż detaliczna paliw... G
- 51. Handel hurtowy...G
- 52 Handel detaliczny, z wyjątkiem sprzedaży pojazdów...; naprawa artykułów użytku domowego G

Charakterystyczne produkty turystyczne:

- 55.1 Usługi hoteli
- 55.2 Usługi świadczone przez kempingi oraz inne miejsca krótkotrwałego zakwaterowania
- 55.3 Usługi gastronomiczne
- 55.4 Usługi związane z podawaniem napojów
- 55.5 Usługi stołówkowe i usługi dostarczania posiłków dla odbiorców zewnętrznych

¹⁵ Litera obok rodzaju działalności gospodarczej wskazuje sekcję, w której skład wchodzi dany rodzaj działalności.

60.10.1 Usługi w zakresie międzymiastowych kolejowych pasażerskich przewozów
60.21 Usługi pasażerskiego transportu rozkładowego lądowego pozostałe
60.23 Usługi pasażerskiego transportu lądowego pozostałe
61.10.1 Usługi morskiego i przybrzeżnego transportu pasażerskiego
61.20.1 Usługi transportu wodnego śródlądowego pasażerskiego
62.10.1 Przewozy rozkładowe lotnicze pasażerskie
62.20.1 Przewozy lotnicze pasażerskie pozarozkładowe
63.23 Usługi wspierające transport lotniczy
63.3 Usługi agencji turystycznych i pilotażu, gdzie indziej niesklasyfikowane
71.1 Usługi wynajmu samochodów osobowych
92.3 Usługi rozrywkowe pozostałe
92.5 Usługi świadczone przez biblioteki, archiwa, muzea i inne
92.6 Usługi związane ze sportem
92.7 Usługi rekreacyjne
93.04 Usługi związane z poprawą kondycji fizycznej

Produkty związane z turystyką:

15. Produkty spożywcze i napoje
16. Wyroby tytoniowe
17.7 Wyroby o splocie dzianinowym oraz szydełkowym i trykotaże
18. Odzież, futra
19.3 Obuwie
23.2 Produkty rafinacji ropy naftowej
50 Usługi w zakresie handlu pojazdami i ich naprawa oraz handlu paliwami do pojazdów
51 Usługi handlu komisowego i hurtowego
52 Usługi handlu detalicznego